

ผลักดันนักจิตวิทยาการปรึกษา สู่ระบบการดูแลสุขภาวะทางจิต

มิถุนายน พ.ศ. 2568

- การบริการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาได้รับความนิยมนับแต่เพิ่มขึ้นจากปัญหาสุขภาพจิตที่มากขึ้น แต่วิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษาในประเทศไทยยังไม่มีกรอบทางวิชาชีพตามกฎหมายเหมือนวิชาชีพอื่น ๆ และขาดการกำกับดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการดูแลคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับบริการ
- นักจิตวิทยาการปรึกษา (Counseling Psychologist) เป็นวิชาชีพที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างและดูแลสุขภาวะทางจิตของประชาชน ทั้งในมิติการเยียวยา รักษา การป้องกัน ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนา การเพิ่มนักจิตวิทยาการปรึกษาเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพจะเป็นการเติมเต็มและลดภาระให้กับระบบบริการลดเวลารอคอยในการเข้ารับบริการ และช่วยให้ผู้ประสบปัญหาสุขภาพจิตเข้าถึงบริการดูแลได้อย่างทันทั่วถึง อีกทั้งยังส่งผลดีต่อการเสริมสร้างการดูแลสุขภาวะทางจิตของประชาชนในระยะยาว
- การรับรองสถานภาพทางกฎหมายให้กับนักจิตวิทยาการปรึกษาผ่านการขึ้นทะเบียนและใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายคือหนทางสำคัญของการผลักดันนักจิตวิทยาการปรึกษาเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ โดยเฉพาะในระดับปฐมภูมิ ตอบโจทย์การแก้ปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการของประชาชน

ที่มาและความสำคัญ

- ปัญหาด้านสุขภาพจิตที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้สังคมไทยมีความต้องการบริการจากผู้เชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้น แต่นักวิชาชีพด้านสุขภาพจิตในระบบบริการสุขภาพยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการดังกล่าว ข้อมูลของกรมสุขภาพจิตในปี พ.ศ.2565 ระบุว่าประเทศไทยมีจิตแพทย์ 1.28 คนต่อแสนประชากร และมีนักจิตวิทยา 1.57 คนต่อแสนประชากร โดยบางจังหวัดไม่มีจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยาประจำ อีกทั้งหากนับรวมบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตในระบบของประเทศไทย (จิตแพทย์, พยาบาลจิตเวช, นักจิตวิทยาคลินิก และนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช) พบว่ามีเพียง 9 คนต่อแสนประชากร ซึ่งจำนวนนี้ต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนดให้มีจิตแพทย์ 10 คนต่อแสนประชากร
- จำนวนบุคลากรที่จำกัดอย่างมากส่งผลต่อประสิทธิภาพการดูแลรักษาปัญหาสุขภาพจิตของประชาชน การที่ผู้ประสบปัญหาด้านสุขภาพจิตไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสมอาจทำให้ปัญหาขยายตัวและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียน การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น และคุณภาพชีวิตในที่สุด นอกจากนี้ปัญหาด้านสุขภาพจิตที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างทันทั่วถึงอาจลุกลามจนกลายเป็นโรคเรื้อรังที่ต้องใช้เวลารักษาและใช้ทรัพยากรอย่างมาก จนท้ายที่สุดนำไปสู่การเพิ่มภาระให้กับระบบสุขภาพโดยรวม
- การผลิตจิตแพทย์หนึ่งคนต้องใช้เวลาเกือบทศวรรษ การเพิ่มทางเลือกของบุคลากรสุขภาพจิตที่ทำงานในวิชาชีพต่างๆ เช่น นักจิตวิทยาการปรึกษา จึงเป็นหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาที่สามารถช่วยเติมเต็มช่องว่างของระบบบริการสุขภาพจิตได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันวิชาชีพนี้ยังไม่ได้มีการรับรองในทางกฎหมายและไม่มีมาตรฐานวิชาชีพที่ชัดเจน

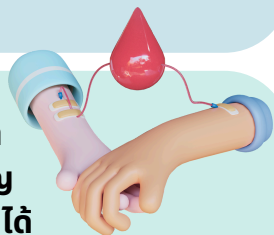

ข้อค้นพบสำคัญ

ในประเทศไทยมีนักจิตวิทยาการปรึกษาที่จบหลักสูตรด้านจิตวิทยาการปรึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมกว่า 1,300 คน และมีสมาชิกสมาคมจิตวิทยาการปรึกษาแห่งประเทศไทย รวมกว่า 500 คนทั่วประเทศ

นักจิตวิทยาการปรึกษาเหล่านี้ มีศักยภาพ ความรู้เทคนิค และ ทักษะในการปฏิบัติงาน

ทั้งทางด้านการเยียวยาปัญหาทางจิตใจเพื่อบรรเทาความทุกข์ การส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดสุขภาวะทางจิตผ่านการความเข้าใจในตนเอง รวมถึงการพัฒนาทักษะการป้องกันและเผชิญปัญหา

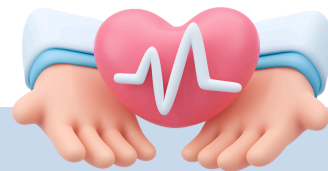
นักจิตวิทยาการปรึกษา สามารถมีบทบาทสำคัญ ในระบบสุขภาวะทางจิตได้ ตามแนวทางการดูแลตามลำดับขั้น (stepped care)

ที่ใช้ในหลายประเทศทั่วโลก แนวทางนี้ปรับเปลี่ยนลักษณะการให้บริการสุขภาพจิตจากเดิมที่ต้องพบจิตแพทย์ก่อนมาเป็นการจัดสรรทรัพยากรในการดูแลรักษาตามระดับของปัญหา ผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่มีอาการอยู่ในระดับเล็กน้อยควรได้รับการบำบัดด้วยการพูดคุยและรับฟังจากนักจิตวิทยาโดยเร็วที่สุดก่อน ในขั้นต่อมา ผู้ที่สงสัยว่าตนเองป่วยในระดับที่มากขึ้น สามารถไปพบแพทย์ทั่วไปใกล้บ้านเพื่อวินิจฉัยเบื้องต้นและส่งต่อ หรือจะเลือกเข้าไปพบนักบำบัดได้ด้วยตนเอง หากการบำบัดในขั้นนี้ไม่ได้ผล จึงจะส่งต่อไปให้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางขึ้นไปทีละขั้น โดยการพบจิตแพทย์และการรักษาด้วยยาเป็นลำดับสุดท้าย ในภาพรวมแนวทางนี้ช่วยลดปัญหาผู้ป่วยกระจุกตัวในโรงพยาบาลและแบ่งเบาภาระของจิตแพทย์ ในมุมมองของผู้รับบริการแนวทางนี้ช่วยลดเวลาารอคอยในการเข้ารับบริการและเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง

การรับรองวิชาชีพจำเป็นต้องมีมาตรฐาน วิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา

อันหมายถึงกรอบแนวทางการปฏิบัติงานของนักจิตวิทยาการปรึกษาที่จัดทำขึ้นเพื่อกำกับดูแลความรู้ ทักษะ และจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ ให้การให้บริการเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

และสามารถรับรองในระดับกฎหมายได้
โดยเป็นพื้นฐานในการยื่นขอ
ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ
ตาม พ.ร.บ. ที่เกี่ยวข้อง

งานของนักจิตวิทยาการปรึกษาเน้นการให้คำปรึกษาในการจัดการกับปัญหาชีวิตประจำวันและความเครียด ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถวินิจฉัยโรคหรือสั่งจ่ายยาเหมือนจิตแพทย์ได้ แต่ช่วยให้บุคคลเรียนรู้การเผชิญหน้ากับปัญหาและพัฒนาตนเองในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการบำบัดทางสุขภาพจิตเบื้องต้นที่ขาดแคลนในประเทศไทย ดังนั้น

นักจิตวิทยาการปรึกษาสามารถ ช่วยเติมเต็มช่องว่างของบุคลากรที่ ขาดแคลนในระบบบริการสุขภาพจิตได้

การผลักดันนักจิตวิทยาการปรึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสุขภาพต้องมีการรับรองวิชาชีพผ่านกระบวนการ

ผลักดันให้วิชาชีพ นักจิตวิทยาการปรึกษา ได้รับการรับรอง อย่างเป็นทางการจากรัฐ

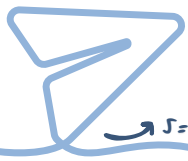
โดยการขึ้นทะเบียนและขอรับใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะตามกฎหมาย เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการว่าผู้ให้บริการมีมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณอย่างถูกต้อง

มาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแต่ควบคุมคุณภาพ ของนักจิตวิทยาที่เป็นผู้ให้บริการเท่านั้น

แต่ยังคุ้มครองประชาชนผู้รับบริการจาก การล่วงละเมิดโดยนักจิตวิทยาด้วย

เช่น การตั้งคณะกรรมการจริยธรรม หรือให้อำนาจผู้ออกใบประกอบวิชาชีพในการตรวจสอบและสั่งห้ามประกอบวิชาชีพ เป็นต้น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ระบบการดูแลสุภาพทางจิต

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

กระทรวงสาธารณสุข ตั้งคณะกรรมการวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา เพื่อเป็นหน่วยงานทางการในการกำหนดและประกาศหลักเกณฑ์ในการสอบความรู้เพื่อขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาจิตวิทยาการปรึกษา ตลอดจนออกใบอนุญาต

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการกำหนดเพิ่มเติมให้สาขาจิตวิทยาการปรึกษาเป็นสาขาการประกอบโรคศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2556 เพื่อให้เกิดการกำกับดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ และคุ้มครองสิทธิของผู้ใช้บริการ

คณะกรรมการการพิจารณาศึกษาหา

แนวทางการปรับปรุงระบบบริการสุขภาพจิตของประชาชนทุกช่วงวัย คณะกรรมการการสาธารณสุข สภาผู้แทนราษฎร เร่งติดตามการปรับปรุงกฎหมายเพื่อผนวกนักจิตวิทยาการปรึกษาเข้าสู่ระบบบริการสุขภาพ

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) และกรมสุขภาพจิต

เร่งรัดการขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 16 เรื่องระบบสุขภาพทางจิตเพื่อสังคมไทยไร้ความรุนแรง ที่มีการระบุเรื่องแนวทางการดูแลตามลำดับขั้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจัง

กรมสุขภาพจิต เพิ่มจำนวนนักจิตวิทยาการปรึกษาในการตอบสนองต่อปัญหาด้านสุขภาพจิตที่มีในระบบให้มากขึ้น

ในการกำกับมาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา **กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา สมาคมจิตวิทยาการปรึกษาแห่งประเทศไทย และหน่วยงานกำกับดูแลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง** ต้องคำนึงถึงหลักการเสรีภาพในการมีความสัมพันธ์ที่ยึดหยุ่นกับผู้รับบริการ เพื่อหลีกเลี่ยงการบีบบังคับ การตอบโต้มาตรฐานที่ตายตัวและเปิดโอกาสให้มีนวัตกรรมในการบำบัด

สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรด้านจิตวิทยาการปรึกษา จัดทำมาตรฐานหลักสูตรเพื่อให้ครอบคลุมประกอบวิชาชีพและผลิตนักจิตวิทยาการปรึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา

เอกสารฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ

โครงการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษา

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาระ มุขดี

E-mail:sara@nmu.ac.th

เกี่ยวกับการศึกษา

โครงการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำมาตรฐานวิชาชีพเพื่อยกระดับคุณภาพบริการด้านสุขภาพจิตของนักจิตวิทยาการปรึกษา โครงการฯ มีการจัดทำร่างมาตรฐานการปฏิบัติงานของนักจิตวิทยาการปรึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นกรอบในการกำกับการให้บริการอย่างมืออาชีพ ถูกต้องตามหลักวิชาการและจรรยาบรรณ และเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้รับบริการ นอกจากนี้ยังจัดทำแผนที่นำทางเพื่อผลักดันให้วิชาชีพนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนและใบอนุญาตประกอบโรคศิลปะตามกฎหมาย เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการสุขภาพจิตของประเทศในระยะยาว

การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพดังกล่าว เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานวิชาชีพนักจิตวิทยาการปรึกษาจากแหล่งข้อมูลในต่างประเทศ โดยอ้างอิงกรณีศึกษาจากประเทศที่มีระบบรับรองวิชาชีพชัดเจน ทั้งในมิติของคุณสมบัติผู้ประกอบวิชาชีพ โครงสร้างหลักสูตร และระบบการออกใบอนุญาต จากนั้นดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก เช่น ประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีส่วนได้เสีย และประชาชนทั่วไป ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย (focus group) และเวทีรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (public hearing) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความเป็นประชาธิปไตยในเชิงวิชาการ โครงการนี้ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือกับสมาคมจิตวิทยาการปรึกษาแห่งประเทศไทยและเครือข่ายนักจิตวิทยาการปรึกษาทั่วประเทศ

ติดตามข่าวสารและงานของ TIMS

- <https://www.tims.psy.chula.ac.th>
- TIMS : สถาบันวิชาการเพื่อความยั่งยืนทางสุขภาพจิต
- อาคารบรมราชชนนีศรีศตพรรษ ถนนพระรามที่ 1
แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

บรรณารักษ์ TIMS Policy Brief

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพัฒน์ อังศุชวาล
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิชาการเพื่อความยั่งยืนทางสุขภาพจิต (TIMS)
E-mail: t.ungsuchaval@gmail.com